

Vladimir Arsenić

Pisanje kao vid otpora

naslov knjige Doba kože autor Dubravka Ugrešić

izdavač Fraktura godina izdanja 2019

Pretpostavljam da nije potrebno naglašavati značaj **Dubravke Ugrešić** za jugoslovensku i postjugoslovensku književnost. On je prosto rečeno nemerljiv, ne samo stoga što se radi o autorki koja je prosto odavno prerasla okvire jezika u kojem stvara, već i stoga što je ona bila jedna od retkih spisateljica koja je održala lekciju o moralu svom posrnulom naraštaju, kao i mnogobrojnim koji su sledili.

Naravno, to s književnim stvarima i vrednošću ne mora nužno da ima veze, ali u slučaju Dubravke Ugrešić itekako ima. To osećanje izglobljenosti iz glavnih tokova savremene proze, one koja se pisala i one koja se piše u istorijskim te povjesnim bespućima naših naroda i narodnosti, ta besomučna jurnjava za pravdom i pravom nasuprot nepravde koja nam je naneta i obespravljenosti kojoj smo izloženi od strane mrskih "drugih" kojoj se ona kao spisateljica uvek podsmevala, insistirajući upravo na rodu kao nepodrazumevanom razlikovnom faktoru, ali i na zdravom razumu kao, nažalost, jednako nepodrazumevanom činiocu literature. Bez skrivanja i bežanja u šuplju metaforiku, ona je stajala s pravom ubeđena u ispravnost sopstevnog izbora dok su je drugi napadali, vređali, grdili. Rečju, uz malobrojne svoje kolegice, Dubravka Ugrešić je branila i sačuvala čast profesije. I to joj mnogi nikada nisu oprostili.

Doba kože je njena poslednja knjiga eseja i ako je moguće stepenovati, ako je potrebno porediti Dubravku Ugrešić kao esejistkinju ili kao spisateljicu romana, ja bih rekao da blagu prednost dajem njenom eseju iz dva razloga. Esej je potcenjena i zaboravljena forma. Njegovo zlatno doba naizgled je prošlo, ali Dubravka Ugrešić potpuno opovrgava tu književnoistorijsku floskulu. Njen esej, koji zaista nije novinski članak, nije kolumna, nije opterećen dnevno-političkim smećem

južnoslovenskog miljea, pruža čitaocu potpunost narativnog poteza koji temu vodi nemilosrdnom logikom od početka do kraja i poentira u zaključku koji je najčešće mnogo šire primenljiv od onoga što se na početku činilo.

Druga stvar koja naravno imponuje jeste smirena retorika teksta koji se često bavi veoma mučnim stvarima iz naše i/ili evropske svakodnevice i stvarnosti. Ovo je posledica ne samo neishitrenog pisanja i dubokog promišljanja, već i jedne pozitivne sholastike – Dubravka Ugrešić ne piše napamet, ona istražuje, ona se priprema, ona čita. To je ono što je izdvaja od velikog broja njenih koleginja i kolega – ne donose se zaključci u tekstu koji nisu argumentovani, ne postoje teze koje su nepromišljene, ne iznose se sudovi paušalno i od oka. Posao spisateljice se shvata veoma odgovorno jer joj je pružena prilika da se njen glas izdvoji iz mnoštva.

Konačno, s tim u vezi je i istinitost onoga što se iznosi. Ona se ne bavi postistinama, ona ne koristi retoričke trikove i manipulaciju emocijama kako bi došla do željenog rezultata, ona zapravo ne igra na rezultat, već na to da je pisanje vid otpora, nešto što jedino kao otpor ima smisla. Ukoliko nije protiv struje pisanje gubi svoju *differentia specifica*. Zbog toga se u vreme postistine, Dubravka Ugrešić u svojim esejima bavi istinom, istraženom, dokazivom, proverljivom, zasnovanom na iskustvu sopstvenom, ali i tuđem.

Šesnaest eseja skupljenih u knjigu nastajali su od 2014. godine i gledano tako, svet se zaista nije promenio u poslednjoj petoletki. Tome u prilog ide i jedini izuzetak u knjizi, esej koji nastaje kao vrsta dnevnika počev od davne 1992. godine pa do današnjih dana. U njemu se izlažu sve promene naših fašizama koje nažalost ne prestaju, ili bismo mogli reći da on, naš fašizam, ne prestaje, grupišući nas uvek oko pogrešnih identitetskih ideja, suprotstavljajući nas unutar sebe i sa svetom, zapravo čineći sve ono što svaki fašizam čini, samo što je ovaj gotovo kućni, poznat, uljuljkan i sladak, ali jednako ubistven i podlački. Od ideje o čistom hrvatskom zraku do najlepše bajke napisane nogama, a slično se može pronaći u svim postjugoslovenskim državama, bez

izuzetka, izloženi smo vladavini neukih i zlih, onih koji manipulišu pogrešnim i prejakim emocijama kako bi došli do vrlo jasne materijalne koristi, ogromne, treba li dodati. Nema ništa ogoljenije od toga – pogledajmo samo kakve automobile voze, u kakvim vilama žive, gde letuju i gde im se deca školuju. To su posledice naše vere u njihove ideje.

Upada u oči na koji način su neki od eseja konstruisani. Dubravka Ugrešić se poziva na nekoliko različitih, naizgled nepovezanih fenomena, da bi ih naposljetku složila u vrlo jasnu i koherentnu sliku koja će u svom zbiru dati moćnu pojmovnu i svaku drugu analizu onoga o čemu je želela da govori. Na primer, naslovni esej sastoji se od osam delova od kojih bi svaki mogao da stoji kao pričica za sebe, kao novinski članak tek udaljeno povezan s temom koja je imenovana naslovom. Ipak kad se sve to naposljetku u zaista veলেখপনম sintetišućem potezu poveže, jasno nam je zbog čega su Lenjinovi balzameri i tattoo majstor iz Amsterdama pomenuti u kontekstu zajedno s krupnijom ženom u zagrebačkom tramvaju i lingvističkim praksama slovenskih jezika. Ovakav način prezentovanja građe koji liči na puzzle u kojem delovi često ne odaju izgled celine, vrlo je podesan za različite retoričke manipulacije, ali Dubravka Ugrešić ga koristi samo s jednom namerom – da pokaže kakvo je zapravo stanje sveta i da nema velike razlike gde se nalazimo i šta radimo.

Naša interakcija sa svetom početkom dvadeset prvog veka uslovljena je tehnološkim inovacijama koje su ljudsko društvo, ali i psihu promenile u ozbiljnoj meri. Međutim i mnogo više od toga, ona zavisi od uslova proizvodnje koji su danas verovatno na najnižem nivou od Drugog svetskog rata naovamo, a na nekim mestima i mnogo duže. Premda Dubravka Ugrešić ne insistira na marksističkom pristupu fenomenima, ovakav pristup se neminovno nameće i ona ga je više nego svesna. A to se vidi i po posvetama, odnosno citatima na početku svakog eseja.

Dva su glavna izvora ovih citata – jedan je zbornik romskih bajki, a drugi je pionirska **Početnica**, neka vrsta priručnika koji je decu i mlade u SFRJ podučavao različitim stvarima i brinuo o

njihovom pravilnom socijalističkom obrazovanju i vaspitanju. Zbog čega upravo ova dva teksta? Čini se da se radi o pohvali nečemu što je iskonski marginalno posebno kad je reč o romskim bajkama. One su imaginarij koji nije svakodnevan, ne podsećaju na klasične bajke s obzirom na uslove sopstvenog nastajanja. One su u tom smislu narativ različitosti ne samo u sociološkom već i u imagološkom smislu, u načinu na koji se junaci ponašaju i njihove sudbine okončavaju. Kao da ispadaju iz one **Propove**predložene strukture iz **Morfologije bajke**. Na taj način one pokazuju jednu suštinsku različitost, jednu disharmoniju sa standardom, odstupanje od pravila. Ono nije radikalno, ali je dovoljno istaknuto da bude primećeno. *Početnica* je tekst sasvim druge vrste, ali na izvestan način vrlo sličan bajkama jer slika nevin svet koji odavno ne postoji, a zapravo je pitanje da li je ikada i postojao, odnosno da li je ikada bio moguć.

Međutim, to je svet autorkinog detinjstva prema kojem se ona odnosi s dozom sete, ali i preko potrebne ironije. Jer šta može da bude dalje od slike sveta kakvu je nudila početnica danas, šezdesetak godina posle? Sistem u kojem je ona bila moguća kao ideja odavno ne postoji, zemlja takođe, svet u kojem se ona pojavljivala zauvek je izmenjen. Nepovratno. O kvalitetu te izmene najbolje da se ne govori. U tom smislu je odnos između citata koji stoje ispred eseja i samih tekstova odnos izneverenih obećanja, nade i straha, velikih očekivanja koja su se pretvorila u mrvice bajate torte gospođice Havišam.

Premda pesimistična po svom preovlađujućem tonu kao svedočanstvo o večitom istom zlu koje se presvlači i menja dlaku, ali ćud nikada, *Doba kože* se ipak završava optimističnom notom. Ne kao nada u svetlo na kraju tunela, ne kao nagoveštaj bolje budućnosti, nego kao inat i otpor o kojem je već bilo reči. Šta nam drugo preostaje nego da se pobunimo i to je jedini moguć smisao. Pisanje je jedan od načina, ima ih još, posebno danas, posebno ovde. Upravo je zbog ove poruke knjiga Dubravke Ugrešić strahovito važna. Ona ne samo da detektuje stanje, već nudi i nadu da je otpor moguć, svakako i nužan. Da je pobuna jedini način da se ostane zdrav u moru ludila. Da

uzvráćanje i borba pružaju koliku-toliku mogućnost pobeđe nad fašizmom. A to u opštem mraku nikako nije malo.

Booksa.hr
17. 12. 2019.